

Fjällinformation

Fjällsäkerhet

Naturvårdsverket som är huvudansvarig för information om fjällsäkerhet har för detta arbete bildat Fjällsäkerhetsrådet. Där ingår representanter från bl.a. Svenska Turistföreningen, Friluftsrådet, Lantmäteriet, Svenska Samernas Riksförbund, SLAO, länsstyrelserna i fjälläna, Rikspolisstyrelsen, Civila Fjällräddarna, Svenska Bergsguideorganisationen och SMHI. Syftet med verksamheten är att förebygga olyckor i fjällen, både sommar och vinter. Om en olycka inträffar är det polisen som ansvarar för att fjällräddningen rycker ut. För att Fjällsäkerhetsrådet ska nå ut finns det 13 fjällsäkerhetskommittéer, från Sälen i söder till Kiruna i norr. Deras uppgift är att informera om och samordna fjällsäkerhetsfrågorna samt följa och stödja forskning/utvecklingsarbete gällande fjällsäkerhet.

Mer information om fjällsäkerhet och om de lokala fjällsäkerhetskommittéerna finns på Fjällsäkerhetsrådets hemsida.

Rastskydd längs leden

Foto: Anders Dahlin

Leder, stugor och rastskydd

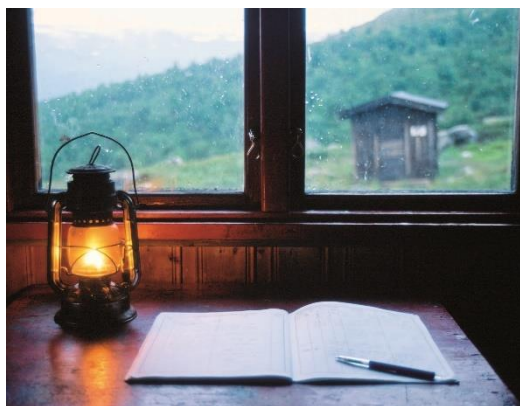
Leder finns i de flesta fjällområden. Naturvårdsverket är tillsammans med länsstyrelserna ansvarig för merparten av lederna i fjällen – det statliga led-systemet. Detta omfattar ca 550 mil. Det finns också fjällleder som byggts upp av kommuner, föreningar eller hotellägare. Dessa är ofta korta och utgår vanligen från turistanläggningar. Leder enbart för sommarbruk är markerade med stenrösen på jämna avstånd, eller i vissa fall målade stenar. I fjällskogen är sommarlederna markerade med färgade ringar runt träd eller stolpar. Ofta syns leden som en vältrampad stig. Vinterlederna är markerade med ledstjärnor – kryss – på stolpar som står med ungefär 40 meters mellanrum. Kryssen är i regel rödmålade. Stolpar med två kryss visar att leden ändrar riktning. Tänk på att vinterleder ofta går över myrar och annan terräng som inte är lämplig för vandring sommartid!

På alla platser, varifrån leder utgår eller där leder korsar varandra, finns vägvisare. På dem kan du läsa avståndet till nästa färdmål, om leden är avsedd för sommar- eller vinterbruk och om skotertrafik är tillåten. Längs lederna har Svenska Turistföreningen från slutet av 1800-talet skapat ett pärlband av stugplatser, idag drygt 40 st, med över 100 stugor. Nästan alla drivs av Svenska Turistföreningen, utom Padjelanta-stugorna. Dessa drivs av medlemmar i de lokala samebyarna.

Från slutet av februari till början av maj, och från juni till september, finns stugvärdar på de flesta stugplatser. I Padjelanta finns stugvärdar under sommaren och oftast vid påsk. Övrig tid är stugorna låsta förutom ett mindre säkerhetsutrymme, vilket alltid är öppet. I Padjelanta är alltid en stuga öppen i varje stugläger. Utmed de markerade lederna finns också rastskydd som alltid är öppna. De är till för att ge vandrare och skidåkare möjlighet att rasta inomhus.

Det är inte tillåtet att övernatta i dem annat än i en nödsituation. I rastskydden finns bänkar och en kamin. Räkna inte med att det alltid finns ved. För mer information om leder i fjällen se Naturvårdsverkets hemsida.

Njut i fotogenlampans sken Foto: Mikael Svensson

Färdmeddelande

Att skriva färdmeddelande är att ta hänsyn till sig själv och andra – inte minst fjällräddningen. Ett färdmeddelande ökar möjligheten att få hjälp i tid om det skulle behövas.

Färdmeddelandet bör innehålla uppgifter om

- ❖ utgångspunkten för turen
- ❖ vart du ska färdas och vilken väg du tänker ta
- ❖ när du räknar med att vara framme
- ❖ när du senast hör av dig
- ❖ vilka som är med på turen.

Vid dagsturer lämnas färdmeddelandet t.ex. i receptionen eller hos stuggrannen. Vid flerdagsturer lämnas färdplanen hos en anhörig som kontaktas när du kommer fram.

Till sist, kom ihåg att hämta färdmeddelandet det första du gör när du kommer tillbaka. Inga onödiga fjällräddningar för din skull!!

Var inte rädd för att använda hjälptelefoner

Foto: Håkan Hjort

Telefonera i fjällen

Hjälptelefoner finns vid de flesta fjällstugor och i många rastskydd. Du ska inte vara rädd för att använda en hjälptelefon. Självklart ringer du om du behöver hjälp – men även om du behöver råd eller om ett samtal kan hindra ett räddningspådrag. Det går bra att lämna meddelanden till oroliga anhöriga, meddela ändrade färdplaner, eller annat som kan vara av värde för säkerheten. När du ringer på en hjälptelefon kommer du till polisen som svarar dygnet runt. Polisen vidarebefordrar meddelandet till den som ska ha det. Du som är hemma och är orolig för någon på fjället kan inte själv ringa till en hjälptelefon. Kontakta polisens nationella nummer 114 14 för råd och hjälp.

Mobiltelefoner är idag en del av vår vardag och många fjällbesökare tar med sig mobilen ut i fjällvärlden. Man ska dock aldrig lita på att mobiltelefonen fungerar i fjällen! Dels är täckningen ofta obefintlig på fjället, dels kan det vara problem med strömförsörjningen. Det finns få möjligheter att ladda batteriet till fjälls och kyla minskar dess kapacitet. Kontakta din nätooperatör för att få täckningskarta, men tänk på att terrängen i fjällen gör att mottagningen ofta är sämre än vad kartan utvisar. Om du använder mobiltelefon i en nödsituation, var noga med att tala om exakt var du befinner dig. Numret till fjällräddningen är 112. Om du behöver komma i kontakt med polisen i ett ärende som inte är akut, belasta inte 112 utan ring istället polisens nationella nummer 114 14. Där kan du få hjälp i övriga situationer.

Vadning

Att vada vattendrag i fjällen innebär extra risker. Det beror på vattendjupet, strömhastigheten och det kalla vattnet. Vill du undvika svårigheter är det bäst att följa de markerade lederna. Längs dessa förekommer bara enkla vad och det finns ofta broar. Om du ändå måste vada så tänk på följande:

- ❖ **Vada bara där vattendragen är breda och minst strida.** Sök upp stäl-
len där vattnet strömmar i många fåror. Vid smala sträckor är trycket
ofta för stort.
- ❖ **Undvik vattendrag som har djupare vatten än upp till knäna.** Vid större djup blir
vattnets kraft för stor, även om vattnet inte strömmar så
kraftigt.
- ❖ **Vada med skor på fötterna.** Nedkylningen är kraftig och
det är lätt att förlora känslan. Använd sandaler, gymnastik-
skor, stövlar eller kängor och regnbyxor som dras åt kring
vristerna med remmar. *Lossa höftbältet till ryggsäcken så
du kan komma loss om du faller!*
- ❖ **Vada alltid med stav.** På grund av vattentrycket måste
du ha ett extra stöd för att klara balansen. Använd en
stav som når över axelhöjd så du kan luta dig mot den. Håll
staven uppströms och gå snett mot strömmen. Flytta ett ben i taget, eller
staven, så att två punkter alltid har kontakt med botten. Undvik att hela
tiden titta ned i vattnet eftersom det kan ge yrsel. Fäst blicken på den
motsatta stranden, vid en punkt något högre uppströms än där du har
tänkt gå upp ur vattnet.
- ❖ **Vada alltid en i taget.** Man ska inte hålla i varandra medan man vadar.
Om en faller så faller båda.
- ❖ **Det är fjällvett att vända om vid svåra vad.** Efter långvarigt regn sväl-
ler vattendragen över bräddarna. Vid värmebölja stiger vattnet. Alla
vadställen kan tidvis vara svåra eller omöjliga att forcera. Ibland lönar
det sig att vänta till tidig morgon då vattenståndet minskar.
- ❖ **Glaciärjokkarna är förrädiska.** Eftersom vattnet är grumligt kan du
inte se botten. Där de mynnar ut i ett större vattendrag eller en sjö är det
ofta bättre vadmöjligheter. Ibland är det möjligt att passera bäcken uppe
vid glaciären, men det är inget man ska räkna med. Se upp för sprickor
och tänk på att isen kan vara hal. Gå inte på snötäckt glaciäris – det är
stor risk att där finns sprickor dolda av snön.

Vada alltid med stavar

Foto: Håkan Hjort

På fjällsjöarnas isar

Pimpelfiske är en fritidssysselsättning som – framför allt på vårvintern – samlar många människor ute på isarna. Flera vinterleder, även markerade sådana, går över sjö- och bäckisar. Om du färdas på isen så är det alltid du själv som ansvarar för din säkerhet, även om andra är med eller om du följer en markerad led. Isar på reglerade vatten kräver speciell försiktighet. Ta reda på farliga områden via ortsbefolkningen eller närliggande turistanläggningar. Gå eller åk över isen på ordentligt avstånd från varandra. Lossa skidbindningarna!

Flytplagget eller ryggsäcken ska vara fastspänd. Fiskare har naturligtvis både isdubbar och livlina med sig. Skidåkare på tur bör utrusta sig med isdubbar om man vet att turen går över is, men även stavarna kan användas som isdubbar om olyckan är framme. Det finns all anledning att vara försiktig. Det gäller inte minst skoter- och skidåkare som snabbt kan komma långt ut på tunn is innan den brister. Om du åker genom isen: Försök behålla lugnet och ta dig upp åt det håll varifrån du kom.

Den markerade leden går i en båge runt vaken

Foto: Peter Söneby

Toppar och glaciärer

På flera håll i fjällkedjan finns högfjällsområden med höga toppar och branta bergväggar, med mycket snö och is. Glaciärer är relativt vanliga. För många människor ger turer i sådan terräng ytterligare dimensioner till fjällupplevelsen, men då finns också anledning till extra försiktighet. Kunskap, övning och ändamålsenlig utrustning behövs innan man ger sig ut på en glaciär.

En glaciär är en ismassa i rörelse. Under isens rörelse mot underlaget uppstår spänningar och sprickor i istäcket. Sprickorna kan bli så djupa som 30 meter.

Glaciärbrunnar, eller slukhål, som bildas då smältvatten letar sig ner i isen kan bli över en meter i diameter och ännu djupare än sprickorna. Är glaciären snötäckt kan sprickor och brunnar vara dolda.

Sommartid försvagas snölagret och risken ökar att det brister vid belastning. Snötäckt glaciärer ska därför alltid undvikas om man inte är utrustad för och har kunskaper om glaciärvandring. Den som rör sig i närheten av branta bergväggar måste se upp för fallande stenar. Överhängande snö utgör en rasrisk året om. Svenska fjällkedjan består av lösa bergarter vilket gör riskerna extra stora. Vädret uppe på toppar och glaciärer är ofta mycket växlande. Förbered dig för vinterförhållanden eftersom minusgrader och nysnö kan förekomma även mitt i sommaren.

Glaciärvandring kräver utrustning och erfarenhet

Foto: Kristoffer J. Kristiansen

Snö och laviner

Laviner förekommer vintertid i de svenska fjällen. De markerade lederna är dragna så att de inte går i närheten av lavinfarliga områden. Den som ger sig av utanför lederna måste vara vaksam på terrängens utseende. Laviner kan gå helt utan förvarning och kraften är våldsamt. Undvik branta och obrutna sluttningar samt områden nedanför dessa!

Var extra försiktig:

- ❖ dagarna efter snöfall
- ❖ dagarna efter kraftig vind, då större mängder snö kan ha samlats på fjällets läsidor
- ❖ då temperaturen stiger.

Följ markerade leder, fjällryggar, terräng med synliga stenar och de breda öppna dalarna.

Om något händer!

Skulle du råka ut för en olycka eller av annan anledning vara i behov av hjälp, tänk på följande:

- ❖ Försök att hålla dig lugn. Tänk igenom situationen ordentligt.
- ❖ Hjälptelefoner är markerade på kartan och finns vid flertalet fjällstugor och många rastskydd. De går direkt till polisen.
- ❖ Med en vanlig telefon larmas fjällräddningen på nummer 112.
- ❖ Ange var du befinner dig, ditt namn och eventuella skadade.
- ❖ Se till att en skadad person är varm och torr.
- ❖ Om möjligt, lämna inte en skadad person ensam.
- ❖ Måste någon avvika för att larma, markera olycksplatsen tydligt på kartan.
- ❖ Vid nödbivackering, markera platsen väl synligt från alla håll.

Med hjälptelefon kopplas du till polisen Foto: STF bildarkiv

Karta och kompass hör till

Foto: Håkan Hjort

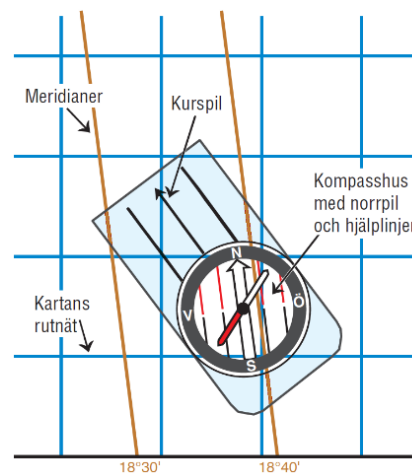
Använd karta och kompass

Även om många idag använder GPS är karta och kompass säkrare och ett nödvändigt hjälpmedel på fjället. Ha kartan framme och gärna kompassen till hands. Använd kartan och jämför med omgivningen, så att du tränar upp förmågan att orientera rätt, även om du följer markerade leder.

Om det är dålig sikt eller dimma kan det bli nödvändigt att helt förlita sig på kompassen. Så här går det till:

- ❖ Vänd kartan så dess övre kant är mot norr. Utgå från den punkt på kartan där du befinner dig. Kompassen läggs ut på kartan så att kurspilen (pilen som inte är rörlig), eller kompassens långsida, följer den riktning du tänker färdas mot målet.
- ❖ Vrid kompasshuset så att dess norrpil pekar mot kartans norr, d.v.s. sammanfaller med kartans nord-syd meridianer (gradnätet) markerat med tunna, ljusbruna linjer. Rutnätet på kartan sammanfaller inte med meridianerna, vilka förekommer med större mellanrum på kartan än rutnätets linjer. Meridianerna är markerade med grader och minuter i kartans övre och nedre kant.
- ❖ Vrid kompassen så att kompassnålens röda norrspets sammanfaller med kompasshusets norrpil. Kompassens kurspil pekar nu i den önskade färdriktningen, mot målet.
- ❖ Om sikten är god så ta sikte på någon terrängformation i kurspilens riktning. Vid dålig sikt får du i stället korrigera färdriktningen med snabba blickar på kompassen med jämna mellanrum eller låta kamraten gå ett stycke före och styra honom/henne i rätt riktning, varefter du går i kapp, och proceduren upprepas.

Så här använder du en kompass tillsammans med en karta.

GPS och satellitpositionering

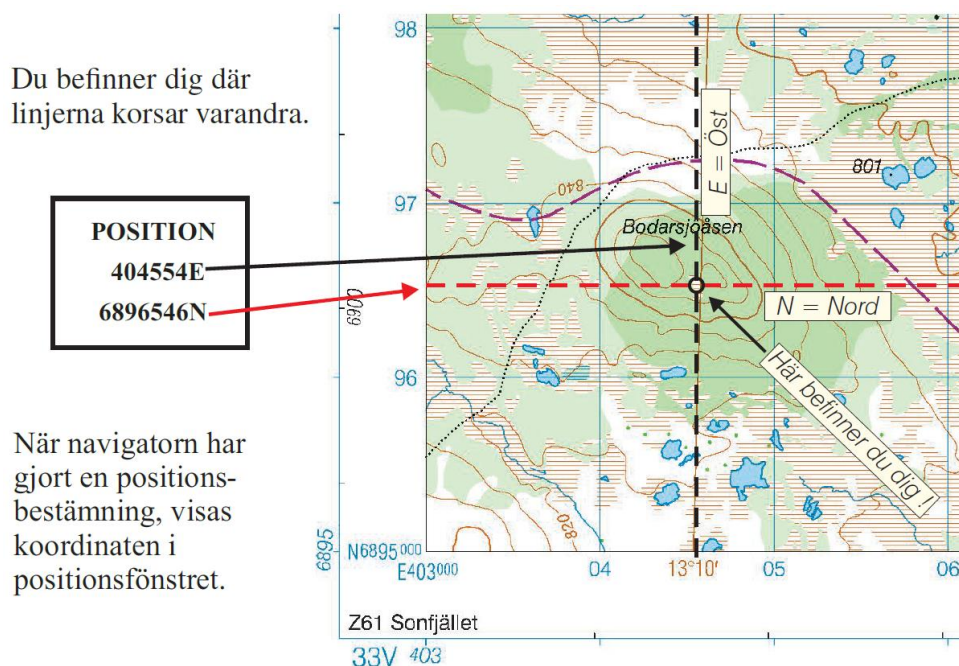
Satellitpositionering omfattar de metoder och tekniker som används för att bestämma en punkts läge genom avståndsmätning mot flera satelliter. De satellitsystem som används för detta ändamål går under samlingsnamnet GNSS, Global Navigaton Satellite System, där GPS är det bäst kända exemplet. GNSS (GPS) kan hjälpa dig att hitta rätt när du är ute i naturen, t.ex. vid vandring i fjällen. Till det behöver du en GNSS (GPS)-mottagare (navigator). I mottagarens fönster visas siffror, s.k. koordinater, som beskriver var du är (din position). För att kunna använda GNSS-mottagaren tillsammans med Lantmäteriets kartor bör mottagaren vara inställd att visa positionen i samma koordinatsystem som används på kartorna, d.v.s. SWEREF 99 TM.

På kartan visas koordinatsystemet som ett rutnät (2x2 cm) i blått. Koordinatsiffrorna för rutnätslinjerna anges fullständigt i kartans hörn i enheten meter. I kartans ram anges dessa endast i enheten km. På Fjällkartan i skalan 1:50 000 svarar avståndet mellan koordinatlinjerna mot 1 km på marken.

Lägesbestämning

Börja med att bestämma läget på kartan i syd-nordlig riktning, N-koordinat, (x) **6896546** genom interpolation i rutnätet. Kilometervärdena finns tryckta i blått på kartans västra och östra kant. Därefter bestäms läget på kartan i väst-östlig riktning, E-koordinat, (y) **404554** genom interpolation i rutnätet. Kilometervärdena finns tryckta i blått på kartans södra och norra kant.

Så här navigerar du med hjälp av en GNSS-mottagare och en karta.

Fjällväderinformation

En av förutsättningarna för en lyckad fjälltur är kännedom om vädret. Själva vädret kan man inte påverka men genom att ta del av väderrapporter kan man förbereda sig bättre och undvika både obehag och fara.

Läs anslag om dagens väder innan du ger dig ut på fjället.

Så här verkar vinden på vinterfjället

Vindhastighet i m/s	Benämning	Vindens verkningar på snön i kalffjällsområdet samt effekter på människor och föremål
1-3	Svag vind	Vinden kännbar, snöflingor följer med vinden.
4-7	Måttlig vind	Vinden börjar kännas obehaglig i kallt väder. Lågt, lätt snödrev börjar uppträda vid 6-7 m/s.
8-11	Frisk vind	Det börjar bli jobbigt att gå mot vinden. I allmänhet lågt snödrev.
11-13	Frisk vind	Mycket jobbigt att gå mot vinden. Manshögt snödrev vid lös snö, lågt snödrev även över en hårdare snöyta. De flesta bör avstå från turer på kalffjället.
14-17	Hård vind	Snödrev med sikt några hundra meter gör det svårt att orientera sig. Många upplever vinden som storm.
18-24	Hård vind	Farligt! Omöjligt att orientera sig, sikten närmast obefintlig. Mycket svårt att följa en rösad led. Mycket besvärligt att ta sig fram på skidor ens i medvind. Vinden upplevs allmänt som storm.
25-32	Storm	Mycket farligt! Svårt att hålla sig upprätt. Normalt är enda räddningen att komma under snöytan eller inomhus.
33-	Orkan	Vid denna vindstyrka brukar man inte undkomma med livet. Utrustning och människor blåser bort.

SMHI varnar för **Storm** och **Orkan**. Dessutom för **Hård vind** vid vindstyrka över **18 m/s**, sommartid endast i kombination med nederbörd. På vintern även **14 m/s** i kombination med nederbörd eller högt snödrev samt för **10 m/s** eller mer med kyleffekt -28 grader eller lägre.

Du vet väl att...

det är kombinationen av vind och kyla som medför den stora förfrysningsrisken.

0 grader och 10 m/s medför en kyleffekt motsvarande -7 grader.

-10 grader och 10 m/s medför en kyleffekt motsvarande -20 grader, alltså **stor** risk.

-20 grader och 10 m/s medför en kyleffekt motsvarande -34 grader, **mycket stor** risk.

Snöfall och snödrev ökar kyleffekten och sätter dessutom ner sikt och orienteringsmöjligheter.

Skidspetsmoln förvarnar om väderförsämring

Foto: Pelle Andersson

Så här verkar vinden på sommarfjället

Vindhastighet i m/s	Benämning	Vindens verkningar
1-3	Svag vind	Vinden kännbar. Rök visar vindriktningen, blad rör sig.
4-7	Måttlig vind	Vinden påtaglig. Kvistar och mindre grenar börjar röra sig.
8-13	Frisk vind	Det börjar bli jobbigt att gå mot vinden. Träd börjar svaja. "Gäss" på sjöar och vattendrag
14-17	Hård vind	Stora träd svajar, mindre kvistar bryts av vinden.
18-24	Hård vind	Svårt att gå mot vinden. De flesta upplever vinden som " storm".
25-32	Storm	Svårt att hålla sig upprätt. Träd kan ryckas upp med roten. Storm är sällsynt under trädgränsen.
33-	Orkan	Utrustning och människor blåser bort. Stora skador på växtlighet och bebyggelse. Orkan är mycket sällsynt under trädgränsen.

- ❖ Trots att kalfjället är öppet och helt oskyddat kan vinden variera mycket från plats till plats. Fjällmassiv och ryggar kan låa eller förstärka vinden. Detta är särskilt tydligt i lågfjällsterrängen nära trädgränsen.
- ❖ Dalgångar ger oftast lå men kan också styra ihop och förstärka vinden.
- ❖ Tänk på att låga moln i dalgångarna ofta innebär dimma på kalfjället.
- ❖ När tunna moln, likt skidspetsar, drar upp på himlen för att övergå i en tunn vit slöja som ger en halo-ring runt solen, innebär det oftast väderförsämring. Molnen tättnar mer och snart syns solen som genom en matt glasskiva, samtidigt som vinden ökar. Då är nederbörden oftast 4 till 6 timmar borta.

Allemansrätten

Även i fjällen gäller allemansrätten. Den ger dig stor frihet och grundregeln är – inte störa, inte förstöra. Allemansrätten innebär bland annat:

- ❖ att man får ta sig fram till fots eller skida över annans mark
- ❖ att man får tälta något eller några dygn på annans mark
- ❖ att man får plocka vilda bär och blommor som inte är fridlysta
- ❖ att man inte får elda om det finns risk för brand
- ❖ att man inte får ta kvistar, grenar, näver, bark etc. från levande träd
- ❖ att man inte utan lov får passera över annans tomt (respektera hemfriden).

Ta med skräpet hem. Lämna lägerplatsen så som du själv vill finna den. Fiske ingår inte i allemansrätten och fiskereglerna varierar inom fjällområdet. Observera att särskilda regler och föreskrifter gäller i naturreservat och nationalparker. Mer information finns hos Naturvårdsverket. För samerna är fjällen en arbetsplats. Det är viktigt att visa hänsyn, tänk särskilt på följande:

- ❖ Ta en rejäl omväg runt renhjorden så att den inte skingras.
- ❖ Håll alltid hundar kopplade.
- ❖ Följ skoterleden. Respektera tillfälliga skoterförbud (utfärdas i samband med renflyttningar).

Fjällängen kan vara en fin tältplats

Foto: Claes Grundsten

Das Allgemeine Nutzungsrecht

Auch im Gebirge gilt das allgemeine Nutzungsrecht. Es er-bietet große Freiheit und die Hauptregel lautet: Störe nicht, zerstöre nichts. Das allgemeine Nutzungsrecht besagt u . a. daß man:

- ❖ zu Fuß oder auf Skiern den Grund und Boden anderer überqueren darf
- ❖ eine Nacht oder einige Nächte auf anderer Grund und Boden zelten darf
- ❖ wilde Beeren und Blumen pflücken darf, soweit diese nicht unter Natur-schutz stehen
- ❖ nicht Feuer anzumachen darf wenn Brandgefahr besteht
- ❖ nicht Äste, Zweige, Rinde u.s.w. von lebenden Bäumen brechen darf
- ❖ nicht ohne Erlaubnis Hausgrundstücke betreten darf (respektiere den Hausfrieden).

Nehmen Sie Abfälle wieder mit. Verlassen Sie den Lagerplatz so wie Sie ihn selbst vorfinden möchten. Angeln ist nicht im allgemeinen Nutzungs-recht enthalten, die Vorschriften wechseln von Platz zu Platz. Achtung! In den Nationalparks gelten besondere Regeln und Vorschriften. Das Fahren mit Motorfahrzeugen (z.B Quads) ist nur mit Ausnahmegenehmigungen er-laubt. Weitere Informationen finden Sie unter Amt für Umweltschutz. Für die Samen ist das Gebirge ein Arbeitsplatz. Nehmen Sie Rücksicht und be-achten Sie besonders:

- ❖ Zerstreuen Sie nicht Renttierherden, halten Sie bitte Abstand.
- ❖ Hunde müssen unter Aufsicht gehalten werden.
- ❖ Sooterfahren auf für Scooter zugelassenen Pisten.

Swedish Right of Public Access

The Swedish Right of Public Access – a unique right to freely move around the countryside – also apply in the mountains. The main rule is: Don't disturb and don't destroy. Among other things this right means that you are:

- ❖ allowed to walk or ski across other people's property
- ❖ allowed to pitch a tent for a day or two on other people's property
- ❖ allowed to pick wild berries and flowers
- ❖ not allowed to light a fire if there is any risk it will spread
- ❖ not allowed to take twigs, branches, bark etc. from growing trees
- ❖ not allowed to pass people's homesites.

Bring your litter with you. You must tidy up your camping site. Fishing is not covered by the Right of Public Access. Always check the rules that apply where you want to fish. Note that special rules and regulations apply in nature reserves and national parks. More information is available Swedish Environmental Protection Agency. For the Sami the mountains are their working place. It is important to show respect especially in the following cases:

- ❖ Keep at a distance not to disperse herds of reindeers.
- ❖ Keep a strict watch over dogs.
- ❖ Follow marked snowmobile trails.

Samiska ortnamn

Genom Lantmäteriverkets beslut 1983, 1988 och 2000 skall de av samerna antagna ortografierna för nordsamiska, lulesamiska, sumesamiska och sydsamiska införas på de allmänna kartorna på respektive område. Detta sker i överensstämmelse med resolution nr 36 angående ortnamn i minoritets-språk, antagen vid FN:s konferens om standardisering av geografiska namn i London 1972.

Kortfattade och förenklade uttalsregler:

á = a i hatt med långt uttal

u = o i jord

z = ds

c̣ = tsch i rutschbana

ẓ = dsch

ṣ = sj-ljudet i uppsvenskt fors

o = å i fått (nordsamisk)

n = ng i trång

o = oå (lulesamisk)

e = ie (lulesamisk)

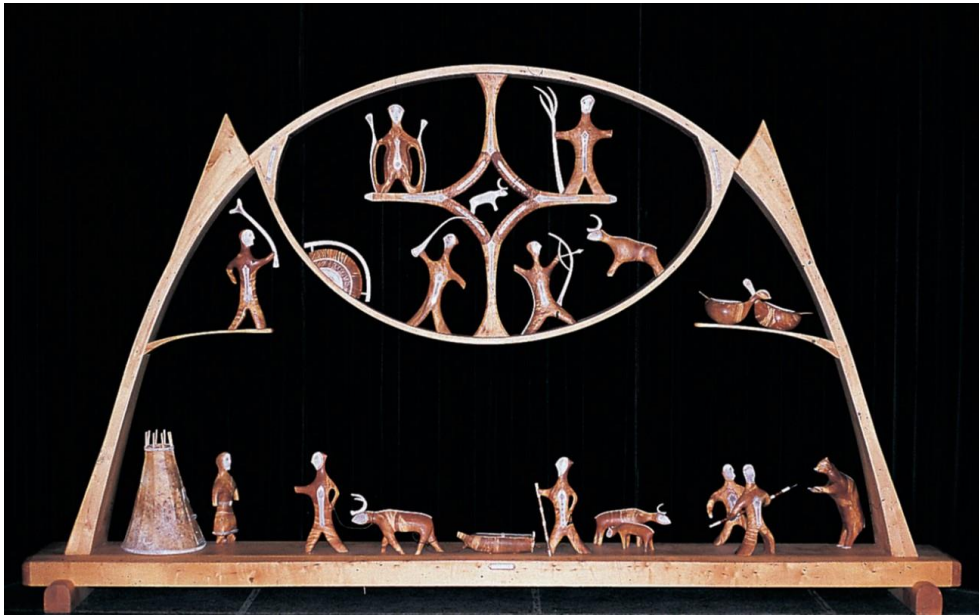
I diftongerna ea, ie, oa, och uo uttalas båda bokstäverna.

Nordsamiska	Lulesamiska	Sydsamiska	Svenska
áhpi	áhpe	aepie	stor myr, myrlandskap brant
bákti	bákte	baektie	klippvägg
c̣oalbmi	tjoalmme	tjâelmie	sund
c̣ohkka	tjâhkka	tjahke	fjälltopp
c̣orru	tjárro	tjárroe, tjarra	bergrygg
eatnu	ädno	jeano, jeana	älv, å
duottar	duottar	doedtere	kalt lågfjäll
gáisi	gájsse	gaejsie	brant högfjäll
gorsa	gårsså	garse	ravin, trång dal
jávri	jávrrre	jaevrie	sjö
jávrráṣ	jávrrásj	jaavretje	liten sjö, tjärn
jeaggi	jiegge	jiegkie	myr
jiékna	jiegna	jienge	is, jökel, glaciär
johka	jâhkka	johke	bäck, å

Nordsamiska	Lulesamiska	Sydsamiska	Svenska
láhku	láhko		högtliggande vidsträckt fjällhed
luokta	luokta	loekte	vik
luoppal	luoppal		liten insjö genomfluten av en älv
luspi	lusspe	luspie	där en å rinner ut ur en sjö, utflöde
njárga	njárgga	njuana	udde
njunis	njunjes	njuenie	utlöpare från ett fjäll
oaivi	oajvve	åejjie	huvudformat fjäll
riehppi	riehppe		svårtillgänglig nischformad dal, oftast med glaciär
sáiva	sájvva		sjö
savu/savvon	savoj, savon, savvun	sovvene	sel, lugnvatten
skáídi	skájdde	skaejrie	landtunga mellan två vattendrag som flyter ihop
suolu	suoloj	sååle	ö, holme
vággi	vágge	vaajja	dalgång, u-formad dal
várás̃	várásj	vaaretje	litet fjäll
várdu	várddo	vaartoe	låg fjäll med utsiktshöjd
várri	várre	vaerie	berg, fjäll
vuopmi	vuobme	vuemie	(löv)skog, skogsland i

Figur 1. "Samisk kultur, tradition och vardag" av Lars Sunna.

Foto: Agge Theander

Några vanliga läges- och riktningsangivande adjektiv

Nordsamiska	Lulesamiska	Sydsamiska	Svenska
alimus	alemus	Jallatjomes /jillemes	västligast, högst
alle-/alit	alle-/alep	jillie	väst-/västligare, högre
badje-/bajit	badje-/bajep	bijjie	över-/övre, högre
bajimus	bajemus	bijjemes	överst, högst
gaska	gaska	gaske	mellan
gaskkamus	gaskamus	gaskemes	mellersta
lulit	lulep	luvlie	östligare
lulimus	lulemus	luvlemes	östligast
stuor-/stuora	stuor-/stuorra	stoer-/stoere	stor, stora
unna	unna	ohtje	liten, lilla
vuolimus	vuolemus	vuelemes	nederst, lägst
vuolle-/vuolit	vuolle-/vuolep	vuelie	nedre, lägre

Snöskoteråkning

Visa hänsyn till andra

Snöskotern syns och hörs. Tänk på att hålla ordentligt avstånd till bebyggelse och människor. Inom fjällområdet är förbudsområden avsatta där skotertrafiken är hänvisad till särskilda leder (eller inte tillåten alls) av hänsyn till natur och friluftsliv. Informera dig om lokala föreskrifter.

Förbudsområdenas gränser är markerade på fjällkartan, men normalt inte i terrängen. Leder tillåtna för skotrar sammanfaller ofta med skidleder, vilket innebär att skoter- och turåkare ska samsas på dem. Det kräver hänsyn från båda håll! Lätta gärna på gasen och lämna bred marginal när du passerar skidåkare. Skoteråkarare har alltid väjningsplikt mot gående och skidåkare. Även terrängkörning på barmark med motordrivna fordon (t.ex. "fyrhjulningar") är, med vissa undantag, förbjuden.

Tänk på

Att färdas med snöskoter i fjäll och ödemarksområden ställer alltid särskilda krav på kunskap och omdöme. Du måste bland annat vara medveten om riskerna med oväder, laviner och kyla.

Råden är:

- ❖ Åk aldrig ensam
- ❖ Ta reda på den lokala väderprognosen och ta hänsyn till den.
- ❖ Utrusta dig för att klara en nödsituation.
- ❖ Använd alltid karta och kompass.
- ❖ Vädret kan växla snabbt, räkna därför med att behöva vända.
- ❖ Om situationen blir kritisk och du inte kan nå stuga eller skog, gräv bivack i snön eller bygg skydd med hjälp av skotern eller kälken.
- ❖ Räkna med lavinfara. Följ leder och undvik branta sluttningar.
- ❖ Lämna färdmeddelande.
- ❖ Ha alltid isdubbar lättillgängliga vid färd över isar på sjöar och vattendrag.

Leder

Leder tillåtna för skotrar kan vara av två slag:

- 1) Leder inom förbudsområden där man måste köra på leden. De markeras med runda påbudsmärken.
- 2) Leder i andra områden vilka skyltas med fyrkantiga anvisningsmärken. Där är det tillåtet att köra skoter utanför leden. Men leden är den säkraste och bästa färdvägen där du stör minst.

Påbjuden färdväg.
Förbjudet att köra utanför leden.

Skoterkörning förbjuden

Lämplig färdväg.
Här kör du säkrast och stör minst.

Skoterkörning olämplig

Naturvård

Det finns många värdefulla områden i våra svenska fjäll. Av flera skäl är naturen här känslig för störningar. Tystnaden och orördheten går lätt förlorade när områdena exploateras. Dessutom är fjällmiljön som ekosystem känslig för till exempel slitage.

Trots att fjällen är relativt sett opåverkade, kan man ändå inte kalla dem "vildmark". Här finns spår av människan sedan lång tid tillbaka i form av fångstgropar och boplatser. Samerna har bott och bedrivit renskötsel i fjällen sedan urminnes tider.

Stora områden i fjällen är skyddade som nationalparker och naturreservat. Det främsta syftet är att bevara värdefull natur och ge hotade djur och växter en fristad, men även att bereda plats för forskning och friluftsliv. Du är välkommen att besöka våra skyddade fjällområden, men ta först reda på vilka bestämmelser som finns för att skydda djur och natur. Skyddsbestämmelserna varierar mellan områdena. Du kan få information om regler och rekommendationer på länsstyrelser, turistbyråer eller fjällstationer.

Naturen, ett nätverk

Foto: Per Roger Lauritzen

Rennäring

Renskötseln är förbehållen samerna, enligt rennärlagen, och medlemskap i en sameby krävs. En sameby är en ekonomisk och administrativ enhet för renskötseln i ett visst geografiskt område och den består av flera renskötsel företag. Renbetesfjällen utgörs av statligt ägda fastigheter avsatta för renskötsel. Framför allt under vår, sommar och höst rör sig renarna inom dessa åretrunmarker. Renskötseln anses vara den enda kvarvarande nomadiserande djurskötseln i Europa, vilket gör den unik. Den är väldigt beroende av natur och väderförhållanden. Inom flera samebyar flyttar rensköttarna upp till sina sommarvisten på fjället under högsommaren för att mer effektivt kunna delta i renskötsel arbetet. Vintertid finns renarnas huvudsakliga bete – lavar – i skogslandet.

Kalvmärkning genomförs på kvällen eller natten

Foto: Peter Söneby

Under senvinter och vår, då skarsnö gör markbetet oåtkomligt, är områden med hänslav på träd särskilt värdefulla. Renarna måste ha betesro för att överleva på fjället. Speciellt vid kalvningen i maj och när man samlar ihop renhjorden, t.ex. för märkning eller slakt, är renarna extra känsliga! Renarna flyr om du går närmre än 400-500 meter. Om du måste passera en renhjord – håll avståndet och gå på läsidan. Hund ska alltid vara kopplad på renbetesfjället.

Mer information på www.sapmi.se och www.samer.se

